

تعاون و کشاورزی، سال هشتم، شماره ۳۱، پاییز ۱۳۹۸

عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان روستاهای شرق شهرستان

رامهرمز در طرح‌های آبیاری

بهمن خسروی پور^{۱*}، عباس عبدشاهی^۲، مریم برزگر^۳، خدیجه سلیمانی هارونی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۲/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۴/۲۴

چکیده

پژوهش توصیفی-همبستگی حاضر، با هدف بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان شرق شهرستان رامهرمز در اجرای طرح‌های آبیاری انجام گرفت. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسش‌نامه بود که روایی ظاهری آن را پانلی از متخصصان شامل استادان علوم ترویج و آموزش کشاورزی بررسی کردند و اصلاحات لازم صورت گرفت. پایایی پرسش‌نامه نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۳) تأیید شد. جامعه آماری تحقیق را ۳۰۰ کشاورز دهستان حومه شرقی شهرستان رامهرمز تشکیل دادند که از میان آنها، ۱۷۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد میان متغیرهای اعتماد اجتماعی، منزلت اجتماعی و تمایل با میزان مشارکت کشاورزان در طرح‌های آبیاری رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. بر پایه آزمون رگرسیون خطی گام‌به‌گام، متغیرهای اعتماد اجتماعی و تمایل افراد برای انجام کارهای جمعی ۰/۳۴ درصد از تغییرات میزان مشارکت کشاورزان در اجرای طرح‌های آبیاری را تبیین کردند.

واژه‌های کلیدی: مشارکت کشاورزان، شبکه‌های آبیاری، شهرستان رامهرمز

---

۱. استاد گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان
*نویسنده مسئول
b.khosravipour@gmail.com

۲. دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان
۳. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان
۴. دانشجوی دکتری آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان

مقدمه

در جهان امروز، آب کالایی سیاسی، اقتصادی - اجتماعی و نهاده‌ای حیاتی برای بخش کشاورزی است که از سویی، یکی از عناصر اصلی توسعه، نهاده‌ای در کشاورزی و سرمایه ملی هر کشور به شمار می‌آید و از سوی دیگر، یکی از عوامل محدودکننده تولید در جهان محسوب می‌گردد (کریمی و دانش مهر، ۱۳۹۷؛ یادآور و همکاران، ۱۳۹۶؛ شیبانی و کاظمی، ۱۳۹۲؛ دباغی و همکاران، ۱۳۹۰). بدیهی است این مهم برای کشورهایی که در اقلیم‌های خشک و با بارش ناکافی قرار دارند از اهمیت شایانی برخوردار است (کریمی و دانش مهر، ۱۳۹۷).

استفاده بیش از ۹۰ درصد آب مصرفی کشور در بخش کشاورزی، ضرورت مدیریت و بهره‌برداری از آب کشاورزی را دوچندان ساخته است (کریمی و دانش مهر، ۱۳۹۷؛ یادآور و همکاران، ۱۳۹۶)؛ لذا امروزه توجه ویژه‌ای به ظرفیت‌سازی و ایجاد زیرساخت‌های اجتماعی در طرح‌های منابع آب می‌شود و برای بهره‌برداران، به عنوان عوامل انسانی پروژه‌ها، ارزش و اهمیت ویژه‌ای قائل شده‌اند (نظری و همکاران، ۱۳۹۳). تجارب نشان می‌دهد که مشارکت مردم در هر مرحله‌ای از طرح توسعه، عامل کلیدی در موفقیت اجرای پروژه‌هاست. در مقابل، شکست زمانی اتفاق می‌افتد که مشارکت مردم در مراحل مختلف نادیده گرفته شود (کریمی و دانش مهر، ۱۳۹۷). از سال ۱۳۶۸ و همگام با برنامه اول توسعه، پیش‌بینی‌هایی در خصوص گسترش سیستم‌های آبیاری صورت گرفته اما نتایج حاکی از ناکامی طرح‌ها، عدم استقبال از آنها در بسیاری از مناطق و عدم مشارکت مردمی در طرح‌های توسعه آبیاری بوده است (شیبانی و کاظمی، ۱۳۹۲). بدیهی است که در این زمینه تشریک مساعی و روح تعاون و همکاری میان دولت و بهره‌بردارن می‌تواند مشکل‌گشا باشد (خدری، ۱۳۸۳).

بنابراین، موفقیت یا عدم موفقیت در طرح‌های مشارکتی را باید در حضور و یا عدم حضور مردم جستجو کرد. با این اوصاف، توجه به نقش مردم در طرح‌ها و یافتن راهکارهایی جهت جلب مشارکت آنها ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است (کمانگر و همکاران، ۱۳۹۱).

استان زرخیز خوزستان با دارا بودن استعدادهای سرشار و بالقوه در زمینه های مختلف توسعه، از جمله در زمینه توسعه بخش کشاورزی، یکی از استانهای خاص کشور بوده و با داشتن پنج رودخانه دائمی کارون، دز، کرخه، جراحی و هندیجان و با دراختیار داشتن حدود یک سوم منابع آبی کشور می تواند در زمینه کشاورزی سرآمد و قطب کشاورزی کشور نیز باشد. شرایط خاص آب و هوایی در این استان و امکان کشت چندباره محصول در بعضی نقاط آن در سال باعث شده است که این استان بتواند اکثر محصولات زراعی و باغی را در خود پرورش دهد. تنها مشکل موجود در این خصوص عدم دسترسی مستمر به آب می باشد که در رفع این مشکل تاکنون اقدامات بسیار خوب و قابل توجهی صورت گرفته است که از آن جمله احداث شبکه های آبیاری و زهکشی در سطح وسیع و اجرای طرح های آبیاری متنوع با مشارکت کشاورزان می باشد (بی نام، ۱۳۸۲).

گفتنی است پیش شرط لازم برای رسیدن به اهداف طرح های آبیاری مشارکت داوطلبانه کشاورزان است (Franzen et al., 2016; Ma et al., 2012) و مشارکت کشاورزان می تواند یک پایگاه داده مهم، منبع تجربه و ایده های کاربردی و راه حل های دست یافتنی و قابل قبول مرتبط با مشکلات آب فراهم نماید (Dungumaro et al., 2003).

بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت بهره برداران در طرح های آبیاری می تواند نقش مهمی در جهت افزایش مشارکت روستاییان در اجرای طرح های آبیاری و در نهایت، توسعه روستایی داشته باشد. بنابراین، اصلاح روش ها و مفاهیم غیر صحیح، که نهایتاً باعث نادیده انگاشتن مردم محلی و عدم مشارکت آنها در تفسیر واقعیات می شود، از ضروری ترین اقداماتی است که می بایست توسط کارشناسان، پژوهشگران و سیاست گذاران امر توسعه در سازمان های مربوطه انجام گیرد (باقری و سروستانی، ۱۳۹۱). در واقع، این تحقیق به دنبال پاسخ به این سؤال اساسی است که چه عواملی بر مشارکت کشاورزان در اجرای طرح های آبیاری توسط کشاورزان مؤثرند و چه راهکارهایی را می توان در راستای افزایش مشارکت در اجرای طرح های آبیاری ارائه نمود؟

اگرچه مطالعات گسترده‌ای در زمینه عوامل مؤثر بر مدیریت سیستم‌های آبیاری توسط کشاورزان انجام پذیرفته، اما در این بخش از استان خوزستان تاکنون مطالعه‌ای انجام نگرفته و این پژوهش برای رفع این خلأ تحقیقاتی صورت گرفته است.

پیشینه پژوهش

مطالعه نوروژی و زارع (۱۳۹۸) در بررسی شناسایی عوامل مؤثر بر پذیرش تشکل‌های آب‌بران در شهرستان رامشیر استان خوزستان نشان داد که یک همبستگی نسبتاً قوی و مستقیم میان سرمایه اجتماعی و پذیرش تشکل‌های آب‌بران وجود دارد. همچنین متغیرهای سرمایه اجتماعی، شرکت در دوره‌های ترویجی و انگیزه اقتصادی به ترتیب، اثرگذارترین عوامل در پذیرش تشکل‌های آب‌بران بودند.

نتایج بررسی جابری و همکاران (۱۳۹۸) در بررسی نگرش و تمایل به مشارکت کشاورزان نسبت به استقرار تشکل آب‌بران در شهرستان دهلران نشان داد کشاورزان بزرگ‌مالک با اراضی یکپارچه تمایل کمتری نسبت به مشارکت در تشکیل این تشکل داشتند. علاوه بر این، وجود رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار میان نگرش و تمایل به مشارکت بهره‌برداران ملاحظه شد.

در مطالعه شبیانی و کاظمی (۱۳۹۲)، از عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان در طرح‌های آبیاری به موارد زیر اشاره شده است: متغیرهای فردی شامل سن، سطح تحصیلات، سابقه فعالیت کشاورزی و دامداری و غیره؛ متغیرهای اقتصادی همچون میزان درآمد، میزان اراضی کشاورزی، میزان حقاچه، بهای آب کشاورزی، سودآوری کشت آبی؛ متغیرهای اجتماعی شامل عضویت در نهادهای اجتماعی، مدت عضویت در تشکل آب‌بران، شرکت در فعالیت‌های آموزشی و جمعی برشمرده شده اند. در این مطالعه، از موانع جلب مشارکت مردم به عامل‌های ساختاری و اقتصادی - اجتماعی و طبیعی، کمبود منابع مالی و اعتبارات دولت، مالکیت زمین و حقاچه، محدودیت‌های فرهنگی حاکم بر جامعه روستایی و کشاورزی، هزینه مالی مشارکت، عدم اعتماد کشاورزان به

طرح‌های ارائه شده توسط دستگاه‌های اجرایی، قوانین و مقررات سنگین و دست‌وپاگیر اداری، کمبود نیروهای متخصص و مشکلات بخش اشاره شده است.

یادآور و همکاران (۱۳۹۶) با بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان در انتقال مدیریت آبیاری در استان آذربایجان شرقی نشان دادند که از بین عوامل وضعیت شبکه، ویژگی‌های فردی، وضعیت زراعی، وضعیت اجتماعی، و وضعیت اقتصادی، متغیر وضعیت آب آبیاری بیشترین سهم (۰/۳۳۵) را داشته است.

بقایی و همکاران (۱۳۸۷) در مطالعه‌ای با عنوان «عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر مشارکت روستاییان حوزه آبخیز سرچشمه هونجان در طرح‌های آبخیزداری» به این نتیجه رسیدند که بین متغیرهای سن، میزان منزلت اجتماعی، میزان مشارکت اجتماعی، نوع نگرش به مشارکت، میزان نوگرایی، میزان اعتماد به افراد مختلف و میزان تمایل به کارهای جمعی با متغیر میزان مشارکت روستاییان در طرح‌های آبخیزداری رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

احمدوند و شریف زاده (۱۳۸۸) در پژوهشی تحت عنوان «امکان‌پذیری تشکیل انجمن‌های آب‌بران: مورد مطالعه دشت کوار استان فارس»، نتیجه گرفتند که در صورت افزایش منابع اطلاعاتی، افزایش سطح آگاهی و بهبود نگرش کشاورزان به انجمن‌های آب‌بران می‌توان تمایل آنان به تشکیل انجمن‌ها را افزایش داد.

افشار و زرافشانی (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای تحت عنوان «تحلیل تمایل به مشارکت در مدیریت آبیاری تعاونی‌های آب‌بران سفیدبرگ و سراب‌بس استان کرمانشاه» به این نتیجه رسیدند که متغیرهایی مانند وسعت دیم‌کاری، میزان تحصیلات، وضعیت تأسیسات آبیاری، نگرش نسبت به مدیریت مشارکتی آبیاری و سن بیشترین اهمیت را در تمایل بهره‌برداران به مشارکت در مدیریت آبیاری داشته‌اند.

آقاپور (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای، به بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش شکل‌های مردمی مرتبط با آب در شهرستان گتوند پرداخت. نتایج مطالعه وی نشان داد که ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی،

فردی و شغلی کشاورزان در احتمال پذیرش و مشارکت در مدیریت منابع آبی منطقه مؤثرند. از جمله این ویژگی‌ها می‌توان به تحصیلات، درآمد، تجربه کشاورزی، تملک بر زمین‌های زراعی و داشتن شغل غیر کشاورزی اشاره نمود که در این میان تحصیلات با توجه به اثر نهایی‌اش، بیشترین تأثیر مثبت را نشان داد. دو عامل جمعیت خانوار و داشتن تنوع تولیدی از عواملی بودند که تأثیر منفی بر احتمال پذیرش تشکل‌ها دارند.

محققانی همچون اسریچ (Esrich, 2015) و کاکزن و سالو (Kaczan & Swallow, 2019) در مطالعات خود نتیجه گرفتند که عواملی چون کسب منزلت اجتماعی و یا به رسمیت شناخته شدن در اجتماع در تصمیم‌گیری کشاورزان نسبت به مشارکت در طرح‌های آبیاری اثرگذارند. سلطان و لارسن (Sultan & Larsen, 2011) ویژگی‌های فردی مانند سن، جنسیت، و خانواده و هندریکسون و کوربرا (Hendrickson & Corbera., 2015) متغیر دسترسی به اطلاعات و انتشار آن را از عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان در طرح‌های آبیاری ذکر کرده‌اند.

مواد و روش‌ها

این پژوهش در دوره زمانی سال ۹۳-۹۴ در شهرستان رامهرمز واقع در استان خوزستان انجام گرفت. تحقیق حاضر از نظر روش تحقیق، پیمایشی و به لحاظ آماری، از نوع پژوهش‌های توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری مورد مطالعه را کشاورزان روستاهای پلیم، رستم‌آباد فاز ۱ و ۲، باصدی، دوکوهک و خانکشته دهستان حومه شرقی شهرستان رامهرمز استان خوزستان به تعداد ۳۰۰ نفر تشکیل دادند. حجم نمونه آماری این پژوهش بعد از انجام مطالعه پایلوت و با استفاده از جدول مورگان، ۱۷۰ نفر برآورد شد که به روش کاملاً تصادفی انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق پرسش‌نامه‌ای محقق‌ساخته بود که روایی ظاهری آن را متخصصان و صاحب‌نظران مربوطه و پایایی آن را محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۳) تأیید کردند. در نهایت، ۱۷۰ پرسش‌نامه کامل و واصل شدند و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

توصیف و تجزیه و تحلیل داده‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS20 انجام شد. پس از تعیین جامعه و شناخت منطقه مورد مطالعه، با انجام یک مطالعه راهنما و تکمیل ۳۰ پرسش‌نامه و تحلیل نتایج آن، اصلاحات لازم در ابزار سنجش صورت گرفت. تمامی متغیرها با استفاده از طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای «خیلی کم، کم، تا حدودی، زیاد و خیلی زیاد» مورد سنجش قرار گرفتند. برای بررسی همبستگی متغیرها از آزمون همبستگی پیرسون و جهت بررسی تعیین اثرات عوامل مؤثر بر مشارکت در طرح های آبیاری و پیش‌بینی میزان تغییرات هر متغیر، از رگرسیون خطی به روش گام به گام استفاده شد.

نتایج و بحث

یافته‌ها نشان داد میانگین سن کشاورزان مورد مطالعه ۳۸/۰۱ سال، سطح تحصیلات ۲۱/۲ درصد آنها دیپلم، درآمد سالانه کشاورزی ۴/۷ درصد کمتر از ۵۰۰ هزار تومان، ۳۹/۴ درصد بین ۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون تومان و ۵۵/۹ درصد بیشتر از ۱ میلیون تومان بوده است. نوع زراعت ۴۸/۲ درصد کشاورزان از نوع مداوم و نوع نظام آبیاری ۸۶/۲ درصد از نوع غرقابی بوده است (جدول ۱).

جدول ۱. ویژگی‌های فردی و زراعی کشاورزان

متغیرها	فراوانی	درصد فراوانی
بی سواد	۳۰	۱۷/۶
ابتدایی	۳۱	۱۸/۲
راهنمایی	۲۱	۱۲/۴
دبیرستان	۱۷	۱۰
تحصیلات	۳۶	۲۱/۲
فوق دیپلم	۱۴	۸/۲
لیسانس	۱۷	۱۰
فوق لیسانس	۴	۲/۴
جمع کل	۱۷۰	۱۰۰

۴/۷	۸	کمتر از ۰/۵	درآمد سالانه حاصل از کشاورزی (میلیون تومان)
۳۹/۴	۶۷	۰/۵ تا ۱	
۵۵/۹	۹۵	بیشتر از ۱	
۱۰۰	۱۷۰	جمع	
۱۶/۵	۲۸	متناوب	نوع زراعت
۴۸/۲	۸۲	مداوم	
۳۵/۳	۶۰	آیش	
۱۰۰	۱۷۰	جمع	
۱۰	۱۷	جوی و پشته‌ای	نوع نظام آبیاری
۲۰/۶	۳۵	تحت فشار	
۸۶/۲	۱۱۶	غرقابی	
۱/۲	۲	دیمی	
۱۰۰	۱۷۰	جمع	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در ادامه، نظر به اهمیت تأثیر متغیرهای مشارکت اجتماعی و نگرش کشاورزان بر مشارکت کشاورزان در مدیریت سیستم‌های آبیاری، نتایج اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به این ۲ متغیر در جدول‌های ۲ و ۳ آورده شده است. بر پایه جدول ۲ ملاحظه می‌شود گویه همکاری با شورای ده در اولویت اول و گویه بیان عقاید و نظرات خود هنگام شرکت در کلاس‌های ترویجی در اولویت آخر قرار دارد. جدول ۳ نیز نشان می‌دهد گویه‌های «همکاری در بهره‌برداری و نگهداری از آب باعث ایجاد حس مسئولیت‌پذیری و افزایش اعتماد به نفس در کشاورزان می‌شود» و «همکاری در چگونگی مصرف آب کشاورزی باعث استفاده بهتر از منابع آب و کاهش هزینه‌ها می‌شود» به ترتیب، در اولویت‌های اول و آخر جای دارند.

جدول ۲. اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به متغیر مشارکت اجتماعی

اولویت‌بندی	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۳	۱/۱۶	۳/۳۶	مشورت در زمینه مسائل و مشکلات طرح با سایر کشاورزان
۴	۱/۱۲	۳/۳۲	همکاری با دهیاری
۲	۱/۰۶	۳/۳۷	همکاری با مرکز خدمات
۵	۱/۲۹	۳/۲۶	همکاری با شرکت‌های تعاونی
۱	۱/۱۶	۳/۳۹	همکاری با شورای اسلامی ده در رابطه با اجرای طرح
۶	۱/۰۵	۳/۲۵	مذاکره با مسئولان دولتی در خصوص مشکلات روستا
۷	۱/۲۱	۳/۱۳	بیان عقاید و نظرات شخصی هنگام شرکت در کلاس‌های ترویجی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۳. اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به متغیر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در طرح‌های آبیاری

اولویت‌بندی	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۱/۱۶	۳/۴۱	همکاری در بهره‌برداری و نگهداری از آب باعث ایجاد حس مسئولیت‌پذیری و افزایش اعتماد به نفس در کشاورزان می‌شود.
۶	۰/۹۴	۳/۱۶	آب یک نعمت الهی است و هیچ نیازی به مدیریت و برنامه‌ریزی گروهی ندارد.
۵	۱/۰۵	۳/۲۱	خودم همه چیز را در مورد مصرف آب کشاورزی می‌دانم و نیازی به کمک مروجان نیست.
۳	۱/۰۱	۳/۲۶	همکاری کشاورزان در استفاده از آب باعث ایجاد حس استقلال و مالکیت در کشاورزان نسبت به منابع آب می‌شود.
۷	۱/۰۹	۳/۱۲	همکاری در چگونگی مصرف آب کشاورزی باعث استفاده بهتر از منابع آب و کاهش هزینه‌ها می‌شود.
۴	۱/۰۸	۳/۲۴	تمایلی نسبت به استفاده گروهی از منابع آب ندارم.
۲	۱/۰۹	۳/۳۷	با همکاری کشاورزان، اختلافات پیرامون مسائل و مشکلات آب کاهش می‌یابد.

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در مجموع، نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد از میان متغیرهای مؤثر بر میزان مشارکت کشاورزان در طرح‌های آبیاری، اعتماد اجتماعی ($r=0/57$) و منزلت اجتماعی ($r=0/28$) در سطح خطای ۱ درصد و تمایل رفتاری ($r=0/16$) در سطح خطای ۵ درصد با میزان مشارکت رابطه معنی‌دار داشتند و سن و سایر ویژگی‌های فردی دارای تأثیری در این متغیر نبودند.

نتایج تحلیل رگرسیون خطی به روش گام‌به‌گام

به منظور بررسی تعیین آثار عوامل مؤثر بر مشارکت در طرح‌های آبیاری و پیش‌بینی میزان تغییرات هر متغیر، از رگرسیون خطی به روش گام‌به‌گام استفاده شد (جدول ۴). متغیرها به ترتیب وارد معادله رگرسیون شدند و دو متغیر باقی‌مانده، یعنی اعتماد اجتماعی و تمایل، در کل ۳۴ درصد از تغییرات عوامل مؤثر بر مشارکت در طرح‌های آبیاری را تبیین کردند؛ به عبارت دیگر، قادر به تبیین بخشی از تغییرات مشارکت در طرح‌های آبیاری بودند. مقدار β به دست آمده در جدول نشان می‌دهد افزایش یک واحد انحراف استاندارد در متغیر اعتماد اجتماعی سبب افزایش ۰/۵۶ واحد در انحراف استاندارد متغیر مشارکت در طرح‌های آبیاری می‌شود. افزایش یک واحد انحراف استاندارد در متغیر تمایل نیز سبب افزایش ۰/۱۳ واحد در انحراف استاندارد متغیر مشارکت می‌شود. براساس جدول، با توجه به معنی‌دار بودن t در مورد متغیرهای مذکور، تأثیر این متغیرها در توضیح عوامل مؤثر بر مشارکت معنی‌دار می‌باشد. معادله رگرسیونی نیز به شرح زیر است:

$$Y = 2/86 + 0/54X_1 + 0/13X_2$$

جدول ۴. نتایج تحلیل رگرسیون خطی عوامل مؤثر بر مشارکت در طرح‌های آبیاری به روش گام‌به‌گام

متغیرها	B	SEB	β	Sig t	R	R ²	R ² Adjust	R ² Change
اعتماد اجتماعی (X_1)	۰/۵۴	۰/۰۶	۰/۵۶	۰/۰۰۱	۰/۵۶	۰/۳۲	۰/۳۱	۰/۳۲
تمایل (X_2)	۰/۱۳	۰/۰۶	۰/۱۳	۰/۰۴	۰/۵۸	۰/۳۴	۰/۳۲	۰/۰۱
Constant = ۲/۸۶		Sig = ۰/۰۰۱		F = ۴۱/۵۴				

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جمع‌بندی و پیشنهاد

نتایج این پژوهش نشان داد که بین اعتماد اجتماعی، منزلت اجتماعی و تمایل رفتاری با مشارکت کشاورزان در طرح‌های آبیاری رابطه مثبت و معنی‌داری وجود داشته که این یافته با نتایج مطالعات اسریچ (۲۰۱۵) و کاکزن و سالو (۲۰۱۹) مطابقت دارد. سن و سایر ویژگی‌های فردی دارای تأثیری در متغیر میزان مشارکت نبودند که این نتیجه با یافته‌های مطالعه هندریکسون و کوربرا (۲۰۱۵)، افشار و زرافشانی (۱۳۸۹) و سلطان و لارسن (۲۰۱۱) مطابقت ندارد.

همچنین نتایج اولویت‌بندی گویه‌های مشارکت اجتماعی و نگرش کشاورزان نشان داد همکاری با شورای ده و افزایش حس مسئولیت‌پذیری و اعتماد به نفس در کشاورزان بر اثر همکاری در بهره‌برداری و نگهداری از آب در اولویت‌های اول جای دارند.

با توجه به نتایج تحقیق مبنی بر تأثیر متغیرهای اعتماد اجتماعی، منزلت اجتماعی و تمایل بر مشارکت کشاورزان در اجرای طرح‌های آبیاری پیشنهاد می‌گردد برای افزایش تمایل و اعتماد کشاورزان، از مشارکت و اطلاعات تمامی ذی‌نفعان و بهره‌برداران منابع آب جهت پروژه‌های مدیریتی (بر مبنای اعتمادسازی، درک مشکلات و خواست آنان) و نیز افزایش مشارکت آنان در برنامه ریزی، اجرا و حفاظت از پروژه‌ها استفاده شود. همچنین پیشنهاد می‌شود با تشکیل گروه‌های ویژه این ذی‌نفعان در شبکه‌های اجتماعی و انتشار نتایج حاصل از مشارکت محلی آنها در طراحی و اجرای برنامه‌های بهره‌برداری از منابع طبیعی از جمله آب، بستر مناسب برای مشارکت بیشتر این قشر فراهم شود.

منابع

- آقاپور، م. (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش تشکل‌های مردمی مرتبط با آب (مطالعه موردی: گتوند). مجموعه مقالات اولین همایش ملی رویکردهای نوین مشارکت مردمی در مطالعه بهره‌برداری از شبکه‌های آبیاری و زهکشی، ۷ و ۸ بهمن. شیراز، ص ۴۱-۲۸.

- احمدوند، م. و شریف‌زاده، م. (۱۳۸۸). امکان‌پذیری تشکیل انجمن‌های آب‌بران: مورد مطالعه دشت کوار استان فارس. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، ۵(۲)، ۱ - ۱۵.
- افشار، ن. و زرافشانی، ک. (۱۳۸۹). تحلیل تمایل به مشارکت در مدیریت آبیاری: مطالعه موردی تعاونی‌های آب‌بران سفیدبرگ و سراب‌بس استان کرمانشاه. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، ۶(۲)، ۴۴ - ۵۵.
- باقری، ه. و سروستانی، م. (۱۳۹۱). بررسی نقش تشکله‌ها و طرح‌های مشارکت مردمی در توانمندسازی جوامع روستایی. همایش ملی توسعه روستایی، رشت. دانشگاه گیلان.
- بقایی، م.، چیدری، م.، پزشکی راد، غ. و فعلی، س. (۱۳۸۷). عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر مشارکت روستائیان حوزه آبخیز زرچشمه هونجان در طرح‌های آبخیزداری. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، جلد ۴، ۷۳ - ۸۷.
- بی‌نام. (۱۳۸۲). *کارنامه صنعت آب در سال ۸۱*، وزارت نیرو، سازمان آب و برق خوزستان.
- جابری، ش.، مهرباب قوچانی، ا. و غنیان، م. (۱۳۹۸). واکاوی نگرش و تمایل به مشارکت کشاورزان نسبت به استقرار تشکل آب بران در شهرستان دهلران. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۸(۲۹)، ۱۰۹ - ۱۳۳.
- خدری، ف. (۱۳۸۳). *بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران در اجرای شبکه‌های آبیاری و زهکشی خوزستان به منظور ارائه راهکار مناسب*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- دباغی، ح.، راحلی، ح. و کوهستانی، ح. (۱۳۹۰). *بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح سد و شبکه آبیاری قیصرق شهرستان سراب*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه تبریز.
- شیبانی، ب. و کاظمی، ر. (۱۳۹۲). *عوامل مؤثر در مشارکت مردمی در استفاده از روش‌های نوین آبیاری جهت کاهش مصرف آب در راستای توسعه پایدار محیط زیست*. اولین همایش

- ملی چالش‌های منابع آب و کشاورزی. انجمن آبیاری و زهکشی ایران. دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان. ۲۴ بهمن.
- کریمی، ع. و دانش مهر، ح. (۱۳۹۷). تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی و اقتصادی روستائیان در بهره‌برداری شبکه آبیاری دشت اریض در شهرستان شوش. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۷(۲۴)، ۱۶۵ - ۱۸۴.
- کمانگر، ا.، سعد الدین، ا.، محبوبی، م. و نورا، ن. (۱۳۹۱). *بررسی تنگناها و فرصت‌های زمانی و اجتماعی مدیریت مشارکتی (مطالعه موردی: آبخیز زیارت، استان گلستان)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مهندسی کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی گرگان.
- نظری، م.، داراب زاده، م.، طاهری، س.م. و نظری، ف. (۱۳۹۳). *اهمیت و لزوم مشارکت روستائیان در اجرای طرح‌های عمرانی روستایی (مطالعه موردی: پروژه‌های آبیاری دره شهر)*. مجموعه مقالات همایش ملی بهره‌وری. بازیابی شده از <https://www.sid.ir/fa/seminar/ViewPaper.aspx?ID=17898>
- نوروزی، ع. و زارع، ع. (۱۳۹۸). شناسایی عوامل مؤثر بر پذیرش شکل‌های آب‌بران با تأکید بر سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی کشاورزان رامشیر استان خوزستان). *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۸(۳۰)، ۱ - ۲۲.
- یادآور، ح.، کوهستانی، ح. و خرازی، ش. (۱۳۹۶). معرفی راهکارهای عملی برای مشارکت کشاورزان در انتقال مدیریت آبیاری (مورد مطالعه شبکه آبیاری و زهکشی قلعه چای). *مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، دوره ۲-۴۸ (۲)، ۳۴۵ - ۳۵۸.
- Dungumaro, E.W., & Madulu, N.F. (2003). Public participation in integrated water resources management: the case of Tanzania. *Physics and Chemistry of the Earth, Parts A/B/C*, 28(20-27), 1009-1014.

- Esrich, S. K. (2015). Gone to market: perceptions, motivations, and values of farmers market participants in Burlington. Vermont.
- Franzén, F., Dinnéztz, P., & Hammer, M. (2016). Factors affecting farmers' willingness to participate in eutrophication mitigation, a case study of preferences for wetland creation in Sweden. *Ecological Economics*, 130, 8-15.
- Hendrickson, C.Y., & Corbera, E. (2015). Participation dynamics and institutional change in the Scolel Té carbon forestry project, Chiapas, Mexico. *Geoforum*, 59, 63-72.
- Kaczan, D.J., & Swallow, B.M. (2019). Forest conservation policy and motivational crowding: Experimental evidence from Tanzania. *Ecological Economics*, 156, 444 - 453.
- Ma, S., Swinton, S.M., Lupi, F., & Jolejole Foreman, C. (2012). Farmers' willingness to participate in payment for environmental services programmes. *Journal of Agricultural Economics*, 63(3), 604 - 626.
- Sultan, T., & Larsen, K. (2011). Do institutional incentives matter for farmers to join cooperatives: a comparison of two Chinese regions. *Journal of Rural Cooperation*, 39(886-2016-64666), 1-18.

Factors Affecting Farmers' Participation in Irrigation Schemes in the Rural of the Eastern Ramhormoz Township in Khuzestan Province

B. Khosravipour^{1*}, *A. Abdeshahi*², *M. Barzegar*³,
*Kh. Soleimani Harooni*⁴

Received: 9 May, 2019

Accepted: 15 Jul, 2019

Abstract

The purpose of this study, descriptive-correlation study, the factors affecting the participation of farmers in the rural outskirts of the eastern Ramhormoz township in irrigation projects. The data collection instrument was a questionnaire survey of a panel of experts including Astatyd validity of agricultural extension and education, studied and accordingly was approved. It also uses SPSS software reliability and reliability with Cronbach Alpha (0.83) was approved. The population of rural farmers study the outskirts of the eastern city Ramhrmtshkyl (N = 300) that of these, 170 sample using stratified random sampling method were selected as samples and finally 170 Completed questionnaires were received and analyzed. Pearson correlation test results show that trust between the social and the social status varies with the participation of farmers in irrigation projects and there is a significant positive relationship. In multiple linear regression with the variables of social trust and the ability to explain people's willingness to do community work 0.31 percent of variations in farmers' participation in irrigation projects have.

Keywords: Participation of Farmers, Irrigation Systems, Ramhormoz Township

---

1. Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Ahvaz, Iran

* Corresponding Author b.khosravipour@gmail.com

2. Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Ahvaz, Iran

3. Former Master Student of Rural Development, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Ahvaz, Iran

4. Ph.D. Student of Agricultural Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Ahvaz, Iran